

РІД *THYMUS* L. (*LABIATAE* JUSS.) У ФЛОРИ ВОЛИНО-ПОДІЛЛЯ

В. О. НАЧИЧКО

Львівський національний університет імені Івана Франка, біологічний факультет,
кафедра ботаніки, вул. Грушевського, 4, м. Львів, 79005
e-mail: nachichko@rambler.ru

Наведені результати критико-таксономічного та хорологічного дослідження видів роду *Thymus* L. у флорі Волино-Поділля. Встановлено, що рід *Thymus* L. на даній території представлений 9-ма видами: *Th. serpyllum* L., *Th. pulegioides* L., *Th. xoblongifolius* Opiz, *Th. marschallianus* Willd., *Th. xpilisiensis* Borb., *Th. pannonicus* All., *Th. alternans* Klok., *Th. moldavicus* Klok. et Shost. та *Th. glabrescens* Willd. З'ясовано поширення виявлених видів у регіоні дослідження.

Ключові слова: *Thymus*, флора, Волино-Поділля, таксономія, хорологія.

Вступ. Рід *Thymus* L. є критичним і досить проблемним у систематичному відношенні. Складності таксономічної інтерпретації представників роду зумовлені високим рівнем внутрішньо- і міжпопуляційного поліморфізму у даній групі, що ускладнюється гінодіцією (жіночою дводомністю) та сильно вираженими гібридаційними процесами у межах роду. Наведені особливості є причиною відсутності чітких меж між окремими видами, що ускладнює їх ідентифікацію. Як наслідок, на сьогодні немає сталого уявлення щодо концепції виду у роді *Thymus* та його видового різноманіття, в системі роду накопичилась велика кількість номенклатурних комбінацій, яка зараз сягає близько двох тисяч (World checklist..., 2011) і синоніміка для яких недостатньо з'ясована. Все це вимагає проведення широкої таксономічної ревізії роду *Thymus*. Для цього просто незамінним є критико-таксономічне та хорологічне дослідження роду, здійснене для певних територій. Власне метою нашої роботи було з'ясування видового різноманіття роду *Thymus* на території Волино-Подільської височини та вивчення хорології виявлених видів.

Об'єкт і методи дослідження. Об'єкт дослідження - види роду *Thymus* L. у флорі Волино-Подільської височини.

Волино-Подільська височина - це височинна область, територіально розташована у 8-ми західних областях України. Геоморфологічні межі Волино-Поділля приймаємо згідно з схемою районування, запропонованою Б. В. Заверухою (1985).

Вивчення роду *Thymus* на території дослідження проводилось протягом 2008-2011 років. Основу його становлять критичний аналіз літературних джерел та гербарних колекцій

гербарію Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України (KW), Львівського національного університету імені Івана Франка (LW), Державного природознавчого музею НАН України (LWS), Інституту екології Карпат НАН України (LWKS), кафедри ботаніки і садово-паркового господарства Волинського національного університету ім. Лесі Українки та результати власних польових досліджень. Нами переважно використана концепція виду у роді *Thymus*, запропонована Ю. Л. Меницьким (Меницкий, 1978). Картосхеми поширення видів виконані на карті-основі точковим методом з використанням програми настільного картографування MapInfo Professional ver. 10.0.1.

Результати та їх обговорення. За результатами дослідження флора Волино-Поділля нараховує 9 видів роду *Thymus* L. Ще два види, через відсутність гербарних зразків з території дослідження, ми не включили до загального списку, хоч вони й наводяться в літературних джерелах. Нижче подаємо конспект видів з основними номенклатурними синонімами, критичними анотаціями та картосхемами поширення на території дослідження.

1. *Th. serpyllum* L. 1753, Sp. Pl.: 590; Besser, 1822, Enum. Pl. Volhyn.: 24; Andr. 1862, Изв. Киев. унив. 7: 128; Клок. і Дес.-Шост. 1932, Вісн. Київ. бот. саду, 16: 15-16; Клок. и Шост. 1938, Уч. зап. Харьк. гос. унив. 14: 129-130; Мотука, 1947, Ann. UMCS C, 3: 330; Клок. 1954, Фл. СССР, 21: 537-538; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 331-332; Pawl. 1966, Fragm. Flor. Geobot. 12: 397-398; id. 1967, Fragm. Flor. Geobot. 13: 27-29; id. 1967, Fl. Pol. 11: 188-192; Jalas, 1972, Fl. Europ. 3: 182; Меницк. 1978, Фл. европ. части СССР, 3: 200. - *Th. angustifolius* auct. non Pers.: Besser, 1822, Enum. Pl. Volhyn.: 24; Andr. 1862, Изв. Киев.

унив. 7: 129. - *Th. muscosus* Zaverucha, 1962, Укр.бот. журн. 19, 5: 59.

Типовий бореальний вид. Тому на теренах Волино-Подільської височини південна межа його поширення, згідно даних опрацьованих гербарних зразків, обмежується територією Малого Полісся і крайньою північною частиною Подільської височини (рис. 1). Тут він трапляється на галявинах та узліссях соснових і мішаних лісів, сформованих на пісках.

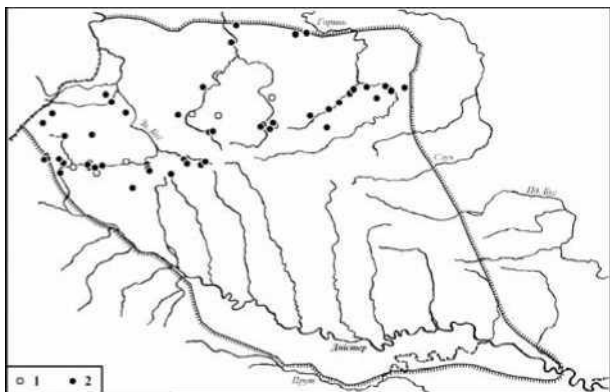

Рис. 1. Місцезнаходження *Тк. незруїши* Б.: 1 - згідно даних літературних джерел; 2 - згідно даних гербарних зразків

Fig.1. Location *Th. serpyllum* L.: 1 - According to the literature, 2 - According to herbarium specimens

2. *Th. pulegioides* L. 1753, Sp. Pl.: 592; Мотука, 1947, Ann. UMCS C, 3: 329; Клок. 1954, Фл. СССР, 21: 487; Pawl. 1966, Fragm. Flor. Geobot. 12: 398-399; id. 1967, Fragm. Flor. Geobot. 13: 3033; id. 1967, Fl. Pol. 11: 193-198; Jalas, 1972, Fl. Europ. 3: 182; Меницк. 1978, Фл. европ. части СССР, 3: 201. - *Th. montanus* auct. non Waldst. et Kit: Besser, 1822, Enum. Pl. Volhyn.: 24; Andrzej. 1862, Изв. Киев. унив. 7: 128. - *Th. ucrainicus* (Klok. et Shost.) Klok. 1954, Фл. СССР, 21: 486-487; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 303-305.

Даний вид добре диференційований від інших за ознакою чотирихгранного, опушеного лише по ребрах граней стебла генеративного пагона. Трапляється спорадично по всій території дослідження на сухих луках, вологих кам'янистих відслоненнях, узліссях і галявинах лісів (рис. 2).

М. В. Клоков для території України наводить вид *Th. ucrainicus* (Klok. et Shost.) Klok., як східноєвропейську форму збірного *Th. pulegioides* L. s. l., котрий відрізняється від *Th. pulegioides* L. s. str. коротшими (на 0,5 мм!) чашечками квіток та більшими розмірами листків. Типовий же *Th. pulegioides* L. s. str., на його думку, у нас не представлений або ж трапляється на Закарпатті (Клоков, 1960). Тенденція до розгляду таксонів *Th. pulegioides* та *Th. ucrainicus*, як окремих одиниць видового

рангу, спостерігається і у деяких сучасних номенклатурних списках (Mosyakin, Fedoronchuk, 1999). Якщо враховувати наведені діагностичні ознаки, то слід зазначити, що як форми *Th. pulegioides*, так і форми *Th. ucrainicus* представлені на Волино-Поділлі. Однак ми вважаємо, що ознаки відмінності між даними таксонами не настільки суттєві, щоб надавати статус виду формам *Th. ucrainicus*. Тому у даній публікації, аналогічно до поглядів монографів роду Ю. Меницького (Меницкий, 1978) та Б. Павловського (Pawłowski, 1967 b), видову назву *Th. ucrainicus* (Klok. et Shost.) Klok. вважаємо номенклатурним синонімом для *Th. pulegioides* L.

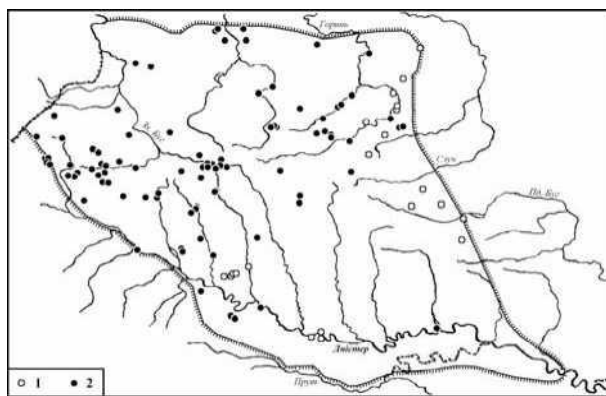

Рис. 2. Місцезнаходження *Тк. пулеґіоїди* Б.: 1 - згідно даних літературних джерел; 2 - згідно даних гербарних зразків

Fig.2. Location *Th. pulegioides* L.: 1 - According to the literature, 2 - According to herbarium specimens

3. *Th. xoblongifolius* Opiz, 1825, Naturalientausch, 10: 241; Pawl. 1967, Fragm. Flor. Geobot. 13: 47-48. - *Th. xpodolicus* Klok. et Shost. 1936, Журн. Інст. бот. АН УРСР, 9 / 17: 193-194, p. min. p.; id. 1938, Уч. зап. Харьк. гос. унив. 14: 121, p. min. p.; Клок. 1954, Фл. СССР, 21: 496, p. min. p.; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 321-323, p. min. p.; Заверуха, 1965, Укр. бот. журн. 22, 6: 99, p. min. p.; Клок. 1973, Расообр. в роде *Thymus*: 19, p. min. p. - *Th. pulegioides* L. x *Th. serpyllum* L.

Гібридний вид, що знаходить неоднозначне трактування в літературних джерелах. В одних публікаціях під цією назвою фігурує гібрид F1 - продукт природної гібридизації *Th. pulegioides* та *Th. serpyllum*. Відповідно і каріотип його $2n=26$, складений з половинних наборів каріотипів *Th. pulegioides*: $2n=28$ та *Th. serpyllum*: $2n=24$ (Loziene, Kamasina, 2006). В інших же публікаціях під цим видом розуміють форми описаного М. Клоковим та Н. Шостенко *Th. xpodolicus*, розглядаючи останню видову назву номенклатурним синонімом до пріорітетно обнародованої *Th. xoblongifolius* Opiz (Mosyakin,

Fedoronchuk, 1999; World checklist..., 2011). Для *Th. xpodolicus* К. Є. Гогіна (Гогіна, 1990) наводить хромосомні числа $2n=58$ і $2n=60$. Тому, очевидно, що в цьому випадку *Th. xoblongifolius* виступає як вид гібридогенного походження, який у філогенезі стабілізувався шляхом алополіплоїдії. Однак такий висновок змушує переглянути вірогідне походження цього виду, оскільки хромосомні числа $2n=58$ і $2n=60$ не можна вивести шляхом можливого подвоєння каріотипу $2n=26$, характерного для гібриду *Th. pulegioides* x *Th. serpyllum*. Зразки ж *Th. xpodolicus*, представлені в колекції гербарію Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного, - це в основному зібрання морфологічно ухильних форм *Th. marschallianus* Willd. та його гібридів; лише декілька з них є гібридами *Th. pulegioides* x *Th. serpyllum*. Зокрема, формою *Th. marschallianus* є неотип виду *Th. xpodolicus*, який нам вдалось побачити: Хмельницька обл., Кам'янець-Подільський р-н, с. Цибулівка (13.06.1949, Кузнєцова, KW № 025648). У зв'язку з цим пропонуємо видову назву *Th. xpodolicus* Klok. et Shost. вважати номенклатурним синонімом для *Th. marschallianus*, на що вказував ще Б. Павловський (Pawlowski, 1967 b). З наведеної вище причини тут *Th. xoblongifolius* розглядаємо як гібрид *Th. pulegioides* x *Th. serpyllum*, видовий статус якого дискусійний. Справа в тому, що на відміну від деяких інших видів гібридного походження (наприклад, *Th. xdimorphus* Klok. et Shost.), форми *Th. xoblongifolius* не ізольовані від батьківських видів окремою екологічною нішею і постійно контактують з останніми. Тому, вірогідно, *Th. xoblongifolius* у природі являє собою конгломерат гібридів F1 *Th. pulegioides* x *Th. serpyllum* та продуктів їх зворотних схрещувань з батьківськими формами. За габітусом *Th. xoblongifolius* займає проміжне положення між видами *Th. pulegioides* та *Th. serpyllum*.

На території Волино-Подільської височини *Th. xoblongifolius*, згідно даних нечисельних гербарних зразків, поширений в місцях спільного зростання батьківських видів. Фактично територія його суцільного поширення лімітується територією суцільного поширення *Th. serpyllum*, яка є вужчою, ніж така у *Th. pulegioides*. Вона включає території Волинської височини, Малого Полісся та крайньої півночі Подільської височини (рис. 3).

4. *Th. marschallianus* Willd. 1801, Sp. Pl. 3, 1: 141; Besser, 1822, Enum. Pl. Volhyn.: 24; Andr. 1862, Изв. Киев. унив. 7: 129; Клок. і Шост., 1932, Вісн. Київ. бот. саду, 16: 11-12; id. 1938, Уч. зап. Харьк. гос. унив. 14: 126-127; Мотука, 1947, Ann. UMCS C, 3: 329-330; Клок. 1954, Фл. СССР, 21:

511-512; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 330331; Pawl. 1966, Fragm. Flor. Geobot. 12: 394-396; id. 1967, Fragm. Flor. Geobot. 13: 18-20; id. 1967, Fl. Pol. 11: 173-177; Меницк. 1978, Фл. европ. части СССР, 3: 202-203. - *Th. latifolius* (Bess.) Andr. 1862, Изв. Киев. унив. 7: 129; Клок. і Шост., 1932, Вісн. Київ. бот. саду, 16: 7-8; id. 1938, Уч. зап. Харьк. гос. унив. 14: 125-126; Клок. 1954, Фл. СССР, 21: 509-510; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 326-327. - *Th. loevyanus* auct. non Opiz: Клок. і Шост., 1932, Вісн. Київ. бот. саду, 16: 811; id. 1938, Уч. зап. Харьк. гос. унив. 14: 124125; Клок. 1954, Фл. СССР, 21: 507; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 324-325. - *Th. pannonicus* auct. non All.: Клок. і Шост., 1932, Вісн. Київ. бот. саду, 16: 11; id. 1938, Уч. зап. Харьк. гос. унив. 14: 126; Клок. 1954, Фл. СССР, 21: 509; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 325-326. - *Th. podolicus* Klok. et Shost. 1936, Журн. Инст. бот. АН УРСР, 9 / 17: 193-194, р. max. p.; id. 1938, Уч. зап. Харьк. гос. унив. 14: 121, р. max. p.; Клок. 1954, Фл. СССР, 21: 496, р. max. p.; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 321-323, р. max. p.; Заверуха, 1965, Укр. бот. журн. 22, 6: 99, р. max. p.; Клок. 1973, Росообр. в роде *Thymus*: 19, р. max. p. - *Th. amictus* Klok. 1954, Бот. мат. (Ленинград), 16: 297; id. 1954, Фл. СССР, 21: 495; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 319-320; Заверуха, 1965, Укр. бот. журн. 22, 6: 99; Клок. 1973, Росообр. в роде *Thymus*: 19. - *Th. kosteleckyanus* auct. non Opiz: Pawl. 1966, Fragm. Flor. Geobot. 12: 394396; id. 1967, Fragm. Flor. Geobot. 13: 20-22; id. 1967, Fl. Pol. 11: 177-179.

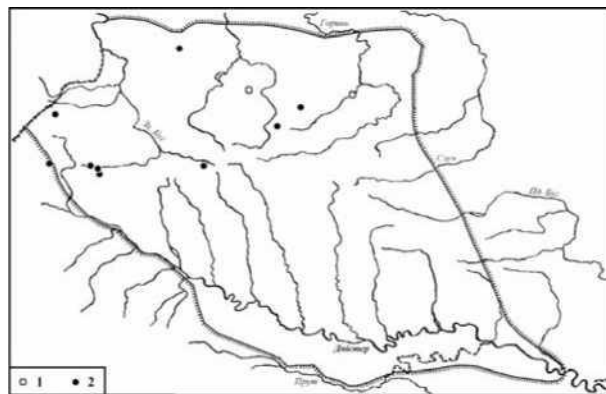

Рис. 3. Місцезнаходження *Th. xoblongifolius* Opiz: 1 - згідно даних літературних джерел; 2 - згідно даних гербарних зразків

Fig.3. Location *Th. xoblongifolius* Opiz: 1 - According to the literature, 2 - According to herbarium specimens

Досить поліморфний вид, що характеризується широкою пластичністю у вегетативній сфері. Так, для напівкущика *Th. marschallianus* властивий сезонний ритм розвитку, що докорінно змінює вигляд рослини під час періоду вегетації (Гогіна, 1975).

Для представників даного виду характерні різноманітні за формою листки; також різноманітним є і опушення рослин, які ростуть у різних екологічних умовах. Крім наведених особливостей, наявний поліморфізм ще більше ускладнює виражене явище жіночої дводомності. Як наслідок, форми *Th. marschallianus* часто описувались різними дослідниками під окремими видовими назвами, під якими вони фігурують у гербарних матеріалах.

На території Волино-Поділля вид широко поширений на теренах Волинської та Подільської височин і менше - на території Малого Полісся, переважно у крайніх північній та південній його частинах (рис. 4). Останній факт пов'язаний, вірогідно, з тим, що цей вид приурочений до сухих лучних або степових місцезростань і не витримує перезволоження, яке часто характерне для рівнинної території Малого Полісся з

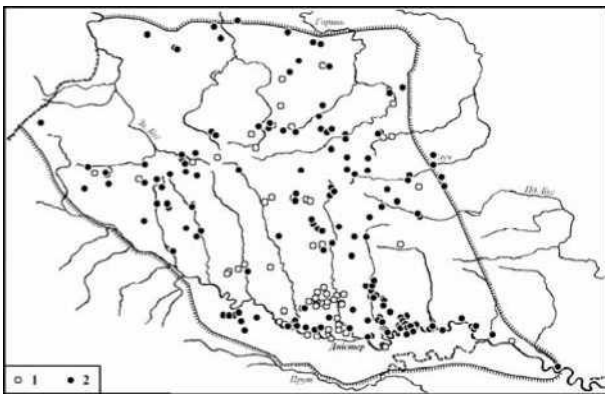

Рис. 4. Місцезнаходження *Тк. тагнека* Шпанін МІШ.: 1 - згідно даних літературних джерел; 2 - згідно даних гербарних зразків

Fig.4. Location *Th. marschallianus* Willd.: 1 - According to the literature, 2 - According to herbarium specimens

5. *Th. xpilisiensis* Borb. 1890, Math. Term. Közl. 24: 94; Pawl. 1967, Fragm. Flor. Geobot. 13: 47. - *Th. marschallianus* Willd. x *Th. pulegioides* L.

Гібридогенний вид, що за морфологічними ознаками займає проміжне положення між батьківськими видами *Th. marschallianus* та *Th. pulegioides*. Загалом в опрацьованих колекціях є дуже мало гербарних зразків цього виду. Багато з них неправильно визначені і часто наводяться під назвою *Th. marschallianus*. Мало згадується вид для території дослідження і у публікаціях. Вірогідно, він, подібно до *Th. hoblongifolius*, у природі являє собою конгломерат гібридів F1 та продуктів їх зворотних схрещувань з батьківськими формами. Тому видовий статус

форм *Th. xpilisiensis* є дискусійним. Поширений спорадично по всій території дослідження у місцях спільного зростання батьківських видів (рис. 5).

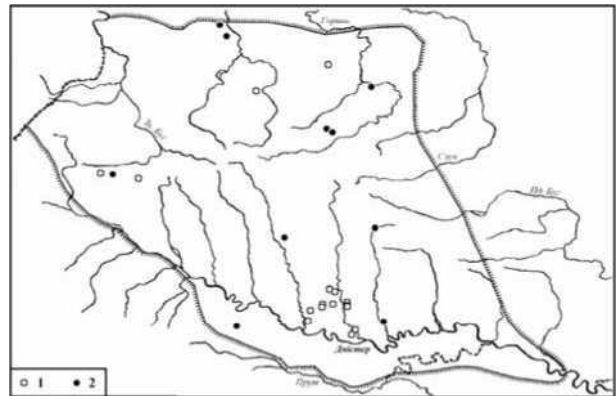

Рис. 5. Місцезнаходження *Тк. xpilisiensis* Борб.: 1 - згідно даних літературних джерел; 2 - згідно даних гербарних зразків

Fig.4. Location *Th. xpilisiensis* Borb.: 1 - According to the literature, 2 - According to herbarium specimens

6. *Th. pannonicus* All. 1773, Auct. Syn. Meth. Stirp. Hort. Taurin.: 6.

Представники даного виду дуже подібні до опушених форм *Th. marschallianus* Willd. і відрізняються від них меншими розмірами рослин, більш сидячими, майже однаковими листками та вкороченими міжвузлями, довжина яких на генеративних пагонах не перевищує довжину листків. Тому деякі автори (Jalas, 1972; Mártonfi, 1997, 1998) розуміють *Th. pannonicus* більш широко, включаючи до його складу форми *Th. marschallianus*. Така інтерпретація має певні логічні причини, серед яких найвагомішими є неоднозначність типового матеріалу *Th. marschallianus* Willd. та змінене первинне розуміння об'єму цього виду, в складі якого пропонують розглядати опушені форми, котрі раніше описувались під окремими видовими назвами. Однак визнання назви *Th. marschallianus* Willd. номенклатурним синонімом до видової назви *Th. pannonicus* All. має і певні труднощі, що пов'язано з суперечностями типіфікації, проведеної для останнього виду (Меницький, 1973; Гогина, 1975).

В найновіших номенклатурних списках для усунення наведених протиріч взагалі пропонується не визнавати ці види, а назви *Th. marschallianus* Willd. та *Th. pannonicus* All. синонімізувати з *Thymus pulegioides* subsp. *pannonicus* (All.) Kerguelen, що, у свою чергу, є валідним синонімом для *Th. pulegioides* L. (World checklist..., 2011). На наш погляд, такий підхід є занадто радикальним, оскільки види *Th. marschallianus* та *Th. pannonicus* чітко

відрізняються один від одного з одного боку та від *Th. pulegioides* в звичному розумінні - з іншого. Тому ми погоджуємось з позицією Ю. Л. Меницького (Меницький, 1973) і розглядаємо таксони *Th. marschallianus* Willd. та *Th. pannonicus* All., як одиниці видового рангу. При цьому об'єм останнього виду приймаємо в первинному розумінні, що відповідає його діагнозу, вперше наведеному Галлером (Haller, 1768) для тетраноміалу *Thymus foliis ellipticis hirsutis*. На цей діагноз посилається Алліоні (Allioni, 1773 за Меницький, 1973), котрий опублікував біноміал *Th. pannonicus* All. без опису.

В опрацьованих колекціях гербаріїв (особливо у гербарії Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного) практично всі зразки, визначені як *Th. pannonicus* - це форми *Th. marschallianus*. Лише декілька з них, а також кілька гербарних зразків, які зібрані нами, належать до *Th. pannonicus*. Наведені зразки підтверджують поширення цього виду на локальних ділянках степової рослинності, що трапляються на теренах Волино-Поділля (рис. 6). Це, в принципі, відповідає екологічній амплітуді виду, котрий приурочений до угруповань степової рослинності (Начичко, 2011 а).

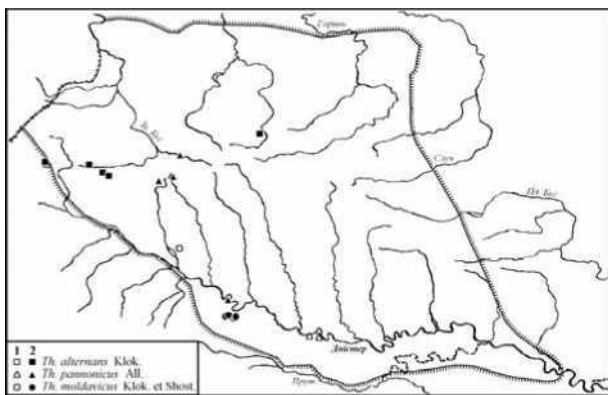

Рис. 6. Місцезнаходження *Th. alternans* Klok., *Th. pannonicus* All. та *Th. moldavicus* Klok. et Shost.: 1 - згідно даних літературних джерел; 2 - згідно даних гербарних зразків

Fig. 6. Location *Th. alternans* Klok., *Th. pannonicus* All. and *Th. moldavicus* Klok. et Shost.: 1 - According to the literature, 2 - According to herbarium specimens

7. *Th. alternans* Klok. 1954, Бот. мат. (Ленинград), 16: 293; id. 1954, Фл. СССР, 21: 481; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 302-303; Pawl. 1966, *Fragm. Flor. Geobot.* 12: 400; id. 1967, *Fl. Pol.* 11: 201-203; Jalas, 1972, *Fl. Europ.* 3: 182; Меницк. 1978, Фл. европ. части СССР, 3: 201.

Вид чітко відрізняється від інших за ознакою чотирихгранного стебла генеративного пагона, опушеного по двох протилежних гранях

поперемінно від міжвузля до міжвузля. У публікаціях він розглядається як ендемік Східних Карпат (Клоков 1960; Jalas, 1972; Меницький, 1978; Малиновський та ін., 2002). Однак для Волино-Поділля наводиться одне місцезнаходження виду, віддалене від території його суцільного поширення (с. Терновиця, Яворівський р-н, Львівська обл.; Клоков, 1960). Нами був перевірений цей локалітет, де дійсно виявлено *Th. alternans*. Опрацьовані ж гербарні зразки гербаріїв вказують на більш ширше поширення даного виду на досліджуваній території. Зокрема, вони підтверджують його зростання в околицях м. Львова та м. Кременця (Тернопільська обл.) (рис. 6). На даний час залишається невідомим походження цих локалітетів (природні чи занесені), а також чи є ці місцезнаходження відокремленими від території суцільного поширення виду, чи входять до неї (Начичко, 2011 б). Цілком імовірно, що наведені місцезнаходження можуть свідчити про природне дисперсне поширення *Th. alternans* на північний схід із Прикарпаття, де він досить типовий. Можливо, подальші польові дослідження підтвердять те, що територія суцільного поширення виду є набагато більшою, ніж вважалось до сьогодні і включає значні простори Волино-Подільської височини.

8. *Th. moldavicus* Klok. et Shost. 1932, Вісн. Київ. бот. саду, 16: 17; Клок. 1954, Фл. СССР, 21: 573; id. 1960, Фл. УРСР, 9: 336-337; Pawl. 1966, *Fragm. Flor. Geobot.* 12: 403; id. 1967, *Fragm. Flor. Geobot.* 13: 36-39; id. 1967, *Fl. Pol.* 11: 207-210; Меницк. 1978, Фл. европ. части СССР, 3: 196.— *Th. odoratissimus* auct. non M. B.: Koczwara, 1928, *Kosmos*, 52: 558-561.— *Th. zygioides* auct. non Griseb.: Jalas, 1972, *Fl. Europ.* 3: 178.

В літературних джерелах для території дослідження даний вид наводиться з 3-х локалітетів, зосереджених в Івано-Франківській області: с. Поділля (Галицький р-н; Заверуха, 1985), с. Жабокруки, с. Хотимир (Тлумацький р-н, Pawlowski, 1967 а). Останні два локалітети, а також місцезнаходження в околицях с. Гарасимів (Тлумацький р-н) підтверджені гербарними зразками гербарію Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного (рис. 6).

Влітку 2011 р. нами були здійснені експедиційні виїзди з метою перевірки наведених локалітетів. В околицях с. Поділля *Th. moldavicus* не був виявлений, натомість ми виявили місцезнаходження виду за 1,5 км на схід від с. Жабокруки (гора обабіч дороги до с. Гарасимів, на оголенні гіпсу; N 48°44'36,32", E 25°10'48,49", 265 м н. р. м.).

Територія суцільного поширення *Thymus*

moldavicus, згідно даних опрацьованих гербарних зразків, об'єднує південно-східну частину Молдови понад р. Дністер, південні причорноморські території України та півострів Крим. Виходячи з цього, невідомим є походження волино-подільських локалітетів виду, котрі сильно віддалені від території його суцільного поширення. Можливо, ці місцезнаходження є локальними залишками колись неперервного та широкого ареалу даного виду або ж мають вторинний заносний характер (Начичко, 2011 б).

9. *Th. glabrescens* Willd. 1811, Berlin. Baumz. 2: 507; Motyka, 1947, Ann. UMCS C, 3: 330; Pawl. 1966, Fragm. Flor. Geobot. 12: 395-396; id. 1967, Fragm. Flor. Geobot. 13: 22-25; id. 1967, Fl. Pol. 11: 182-185; Jalas, 1972, Fl. Europ. 3: 179. - *Th. austriacus* auct. non Bernh.: Motyka, 1947, Ann. UMCS C, 3: 330; Pawl. 1966, Fragm. Flor. Geobot. 12: 395-396; id. 1967, Fragm. Flor. Geobot. 13: 2527; id. 1967, Fl. Pol. 11: 185-188.

За габітусом *Th. glabrescens* дещо нагадує *Th. xdimorphus* та *Th. marschallianus*. Тому в гербарних колекціях його зразки часто неправильно визначені і фігурують під назвами двох останніх видів.

У багатьох публікаціях ставиться під сумнів наявність цього виду не тільки у флорі Волино-Поділля, але й у флорі України загалом (Mosyakin, Fedoronchuk, 1999). Результати ж власних польових досліджень та опрацьовані гербарні зразки засвідчують спорадичне поширення *Th. glabrescens* на території Волино-Поділля (рис. 7). Більшість з відомих локалітетів зосереджені на теренах Подільської височини, незначна їх кількість - в крайній південній частині Малеого Полісся. З Волинської височини невідомо жодного місцезнаходження. Тому, вірогідно, тут вид не трапляється (Начичко, 2010). Згідно даних Б. Павловського (Pawlowski, 1967 а) на заході України проходить північно-східна межа поширення цього південно- та центрально-східноєвропейського виду. Найсхідніше розміщений його локалітет, який сильно віддалений від території суцільного поширення, автор наводить з околиць м. Житомира. Опрацьовуючи гербарні колекції, ми не спостерігали зразків, які б підтверджували зростання *Th. glabrescens* на схід від території Волино-Поділля. Тому, можливо, північно-східна межа поширення виду в Україні і в Європі взагалі, обмежується територією Волино-Подільської височини.

До загального списку нами не включені види *Th. pallasianus* Н. Braun та *Th. xdimorphus* Klok. et Shost. Перший з них наводиться Ю. Меницьким (Меницький, 1978) для території Поділля без

конкретних вказівок на локалітети. Другий вид наводиться М. Клоковим (1960) для смт. Стара Ушиця, Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл. Як в першому, так і в другому випадках ми не бачили гербарних зразків, які б підтверджували дану інформацію.

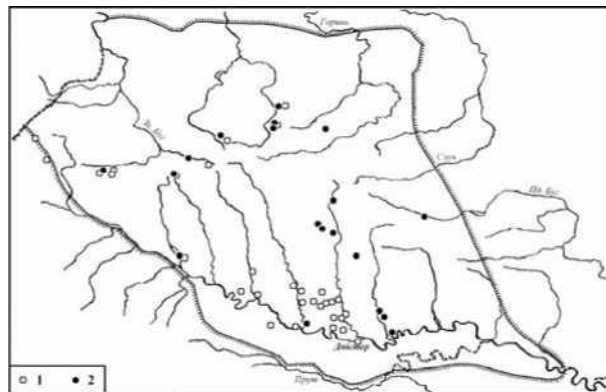

Рис. 7. Місцезнаходження *Тк. glabrescens* Willd.: 1 - згідно даних літературних джерел; 2 - згідно даних гербарних зразків

Fig. 7. Location *Th. glabrescens* Willd.: 1 - According to the literature, 2 - According to herbarium specimens

Th. pallasianus, згідно даних опрацьованих гербарних зразків, поширений у центральних та східних областях України, де приурочений до річкових сарматських пісків. Найближчий відомий його локалітет знаходиться за 130 км на схід від крайньої південно-східної частини Волино-Поділля (околиці смт. Саврань, Одеська обл.). Аналогічно *Th. xdimorphus*, будучи видом гібридного походження, поширений на території спільного зростання батьківських видів *Th. marschallianus* Willd. та *Th. calcar eus* Klok. et Shost., яка об'єднує південні степові регіони України. Виходячи з цього, *Th. pallasianus* та *Th. xdimorphus*, вірогідно, не трапляються на Волино-Поділлі.

Висновки. Таким чином, у флорі Волино-Поділля рід *Thymus* L. представлений 9-ма видами. Більшість з них спорадично поширені по всій території дослідження, деякі ж зосереджені у певній її частині або мають нечисельні локальні місцезнаходження, сильно віддалені від територій суцільного поширення цих видів. Подальші дослідження повинні стати передумовою детального таксономічного вивчення роду *Thymus* L. та з'ясування особливостей поширення його видів на території Волино-Подільської височини.

Список літератури:

1. Гогина Е. Е. Род Чабрец (тимьян) - *Thymus* L. // Биологическая флора Московской области I Под

- ред. Т. А. Работнова. - Вып. 2. - М.: Изд.-во Моск. ун-та, 1975. - С. 137-168.
2. Гогина Е. Е. Изменчивость и формообразование в роде Тимьян. - Москва: Наука, 1990. - 208 с.
  3. Заверуха Б. В. Флора Волино-Подолли и ее генезис. - Киев: Наукова думка, 1985. - 192 с.
  4. Клоков М. В. Рід 748. Чебрець - *Thymus* L. // Флора УРСР. - Т. 9. - Київ: Вид.-во АН УРСР, 1960. - С. 294-348.
  5. Малиновський К., Царик Й., Кияк В., Нестерук Ю. Рідкісні, ендемічні, реліктові та погранично-арейальні види рослин Українських Карпат. - Львів: Ліга-Прес, 2002. - 76 с.
  6. Меницкий Ю. Л. Надвидовые таксоны рода *Thymus* L. (*Labiatae*). II // Ботан. журн. - 1973. - Т. 58, № 7. - С. 988-994.
  7. Меницкий Ю. Л. Род 35. Тимьян - *Thymus* L. // Флора европейской части СССР. - Т. 3. - Ленинград: Наука, 1978. - С. 191-204.
  8. Начичко В. *Thymus glabrescens* Willd. на заході України // Молодь і поступ біології: Збірник тез VI Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів (21-24 вересня 2010 р., м. Львів). - Львів, 2010. - С. 58-59.
  9. Начичко В. О. Видова різноманітність чебреців (*Thymus* L., *Lamiaceae*) Волино-Поділля // Ботаніка та мікологія: проблеми і перспективи на 2011-2020 роки: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Київ, 6-8 квітня 2011 р.). - Київ, 2011 а. - С. 85-87.
  10. Начичко В. *Thymus alternans* Klok. та *Thymus moldavicus* Klok. et Shost. на Волино-Поділлі // Молодь і поступ біології: Збірник тез VII Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів (5-8 квітня 2011 р., м. Львів). - Львів, 2011 б. - С. 83.
  11. Haller A. *Historia stirpium indigenarum Helvetiae*. - T. 1. - Bernae, 1768. - 444 s.
  12. Jalas J. *Thymus* L. // *Flora Europaea*. - Vol. 3. - Cambridge: Univ. Press, 1972. - P. 172-182.
  13. Loziene K., Kamasina V. The evaluation of phenotypic diversity of *Thymus x oblongifolius* Opiz according to some morphological characters and comparison with parent species // *Acta Biol. Univ. Daugavp.* - 2006. - vol. 6, № 1-2. - P. 31-38.
  14. Martonfi P. Nomenclatural survey of the genus *Thymus* sect. *Serpyllum* from Carpathians and Pannonia // *Thaiszia - J. Bot.* - 1997. - vol. 7. - P. 111-181.
  15. Martonfi P. Tabul'kovy kl'uc, taxonomicke a nomenklatoricke poznamky k rodu *Thymus* L. v karpatsko-panonskej oblasti // *Bull. Slov. Bot. Spolocn.* - 1998. - vol. 20. - S. 58-64.
  16. Mosyakin S. L., Fedoronchuk M. M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatur checklist / Ed. by S. L. Mosyakin. - Kiev, 1999. - 345 p.
  17. Pawlowski B. Rozmieszczenie geograficzne kilku macierzanek (*Thymus* L.) w Polsce i zachodniej Ukrainie // *Fragm. Flor. et Geobot.* - 1967 a. - Ann. 13, Pars 1. - S. 15-50.
  18. Pawlowski B. *Thymus* L., *Mazierzanka* // *Flora Polska*. - T. 11. - Warszawa, Krakow: Panstwowe wydawnictwo naukowe, 1967 b. - S. 167-210.
  19. World checklist of selected plant families / Royal botanic gardens, Kew. - 2011 [online] URL: <http://apps.keew.org/wcsp/home.do>

THE GENUS *THYMUS* L. (*LABIATAE* JUSS.) IN THE FLORA OF VOLYNO-PODOLIA

V. O. Nachichko

Ivan Franko National University of Lviv, Faculty of Biology,
Department of Botany, Hrushevskogo St, 4, Lviv, 79005
e-mail: nachichko@rambler.ru

The results of critic-taxonomical and chorological study of the species of the genus *Thymus* L. in the flora of Volyno-Podolia are presented. It is established that 9 species of the genus *Thymus* L. in this territory is represented: *Th. serpyllum* L., *Th. pulegioides* L., *Th. xoblongifolius* Opiz, *Th. marschallianus* Willd., *Th. xpilisiensis* Borb., *Th. pannonicus* All., *Th. alternans* Klok., *Th. moldavicus* Klok. et Shost. and *Th. glabrescens* Willd. The distribution of the detected species in the region of a study is found out.

Keywords: *Thymus*, flora, Volyno-Podolia, taxonomy, chorology.

Отримано редколегією 04.07.2011